

Ausiàs March i la tradició. Reflexions per un comentari

Cèlia Nadal Pasqual
Università per Stranieri di Siena

La creació d'Ausiàs March es caracteritza per establir un particular compromís amb la veritat de l'experiència, una veritat directa del cos, de la ment i les emocions; que es formalitza i viatja a cavall d'una llengua poètica que la vol fer pensable i dicible, i que, en el cas que ens ocupa, tendeix a l'articulació lògica i enraonadora —un esforç que sembla patent, ja sigui que aquesta articulació funcioni com a esquema capaç d'aclarir i de dotar d'ordre, ja sigui que ho faci com una espècie d'olla a pressió on les idees bullen i es condensen. Al seu torn, aquest compromís toca de manera insistent el lloc de l'encaix, o del desencaix, amb un altre tipus de veritat, diguem-ne consensuada, teòrica o preentesa, oferta pel context i la tradició. Naturalment, aquest tipus de materials disponibles en el codi poètic i social participen en la conformació de la veritat experiencial o subjectiva del jo, en una relació d'incidència que no pot ser sinó de tipus mutu. Ara bé, en l'obra d'aquest poeta no són poques les vegades, sobretot en un cert tipus de cants, en què els materials de la tradició fracassen com a estructura contentiva; o sigui, en què el jo experimenta grans dificultats per validar l'adequació d'allò que viu als models o en què diferents models entren en tensió. El primer cas de vegades té lloc de manera ben explícita, fins al punt que podria afrontar-se com a tematització:

No cal dubtar que sens ulls pot hom veure,
puix, sens desig de ser amat, yo ame.
D'Amor no·m clam, ne de persona·m clame:
natura 'n mi fa obra de no creure.
Yo sent delit que no se d'on pren força.
Si es de carn, d'on ve que no·s farta?
Si d'esperit, com l'infinit aparta?
Si del compost, d'on ve que tot no·m força?
La carn lo vol e lo perque s'amaga;
ab no vist colp so ferit de gran plaga.

Non dubitare, vediamo anche senz'occhi,
poiché, senza desio di essere amato, amo.
Di Amore no, e di nullo mi lagno.
Natura in me fa cose da non credere.
Sento piacere, ma non so che gli dà forza
Se è la carne, perché non si sazia?
Se lo spirito, perché non si infinita?
Se intrecciati, come il tutto non mi schianta?
Lo vuole la carne e il perché si nasconde;
e da un colpo non visto, questa immensa piaga.

Cito sovint aquest fragment (CXVIII, v. 1-8)¹ perquè em sembla emblemàtic d'aspectes propis de la poesia marquiana. No és diferent en aquest cas, ja que s'hi il·lustra de forma clara la manera en què el jo verifica, quasi diríem que programàticament, com l'origen del seu voler amorós no pot identificar-se en cap de les tipologies que componen la famosa teoria tripartita —aquella que preveu que l'amor pugui ser categoritzat com a carnal, espiritual o mixt. Tanmateix, la impossibilitat d'emmotllar-se a cap d'aquestes possibilitats relatives al coneixement sistematitzat empeny a un tipus de recerca basada en una descripció i anàlisi de l'experiència típicament marquiana. I si d'una part aquest gest de recerca es recolza prevalentment en un altre filó de la lírica amorosa medieval que beu de la teoria de les passions, de l'altra, vet aquí que s'ha fet un espai inventiu per a la dicció de la consciència i la construcció de la subjectivitat. Una subjectivitat dinàmica que al llarg de diferents poemes entra en conflicte amb les certes universals, o que almenys fa xocar distintes certes entre elles:

O foll'Amor!, les dolors costumades
venen, per temps, que no donen congoxa;
s'axi no fos, ja no serien homens.
E per que, donchs, aquest hus en mi's trenca?

O Amore folle! I dolori consueti
arriva un tempo che non danno angoscia;
se non venisse, umani non sarebbero.
Perché si è spezzato questo uso in me?

D'altra part, aquest últim exemple (XCVIII, v. 73-76) no hauria de confondre'ns sobre un fet: que respecte a les motivacions que empenyen a la revisió dels models, literaris o culturals que siguin, cal discriminar certes estratègies retòriques (i tòpiques) entorn a la representació del jo com a subjecte únic i destacat, a saber, com l'amant més sofert o meritori. Naturalment, això darrer no representaria un desencaix amb la tradició, sinó una manera de reproduir-la, des del moment que en el gènere de la cançó es preveuen aquests tipus d'hipèrboles, i que el mateix March les espren amb desimboltura. Així sembla que sigui en un dels versos més coneguts, el 41 de *Veles e vents*: “Yo son aquell pus estrem amador.” Amb tot, el cant és precisament un discurs sobre el naufragi de qui prova d'encarnar aquest perfil prototípic d'amador: paral·lelament a un camí d'obstacles emotius (la distància, la inseguretad, la incertesa i fins i tot el recel que li suscita la dama) el jo va radicalitzant la seva postura extrema fins al punt de declarar-se disposat a la mort. Morir és una típica prova d'amor portat a les últimes conseqüències, i el poeta la reconeix com a tal; per això, a través del sacrifici del subjecte tothom podrà comprovar la seva màxima determinació: “e los meus dits ab los fets provare” (XLVI, v. 56). Per aquesta via, que és un pacte de sentit, el jo podria efectivament ostentar el títol del v. 41. A la tornada, però, tota la tensió fatigosament conduïda fins aquí explota cap al cantó contrari: el gran castell identitari del “pus estrem” es fa miques davant d'una nova imatge de l'enamorat talment qui es troba desproveït de tota potència i a mercè d'un joc de daus. Llavors, el gest que una

¹ Cito March de l'edició de *Rialc* (*Repertorio informatizzato dell'antica letteratura catalana*). Les traduccions a l'italià són de Pietro Cataldi i Cèlia Nadal Pasqual. La seva presència recorda l'origen napolità d'aquest escrit, que s'enmarca en el projecte de recerca *Letteratura catalana e letteratura italiana: il medioevo e il modernismo. Incontri, traduzioni, scambi*, dedicat, entre altres coses, a la producció d'un comentari i traducció d'una part del corpus de March (sobre el comentari vegeu, en aquest volum, Cataldi).

determinada tradició havia instituït com heroic esdevé de cop fútil; i no és que l'arbitrarietat de l'amor, concebut de manera pessimista com quelcom pernicios i no pas ennoblidor, no constitueixi una altra constant en la literatura: el cant té el mèrit de teixir-se combinant aquest dos tipus de fil; el jo s'hi enfila com qui, per gestionar la situació en què es troba, s'encabís dins un pacte que no pot ignorar l'existència de l'altre, malgrat que aquests dos horitzons de sentit no siguin ben compatibles entre si.

Des d'aquest punt de vista, *Veles e vents* activa uns pactes o materials preexistents en la tradició, però els utilitza de manera específica: escenificant la relació conflictiva entre la possibilitat d'un mode heroic de tragèdia i un de profundament pessimista i escèptic, amb un efecte de fracàs propi de la tardor medieval. Com si la tensió cultural o la crisi històrica i la privada del jo fossin vasos comunicants. En l'operació creativa, tot això porta a invocar i a comprovar amb més força que mai la validesa dels referents assentats, sense els quals és naturalment impossible entendre la poesia de March.

Sobre el que s'ha dit, proposo una lectura del díptic que formen els cants XXXIII i XXXIV:

Cant XXXIII

Sens lo desig de cosa desonesta,
d'on ve dolor a tot enamorat,
visch dolorit, desijant ser amat,
e par ho be que no us vull desonesta.
Ço que yo am de vos es vostre seny
e los estats de vostra vida casta;
molt no deman, car mon desig no basta
sino en ço que honestat ateny.

L'enteniment a vos amar m'enpeny
e no lo cors ab voler deshonest;
tira m'a vos un amigable gest,
ab sentir prim, qui desperta desdeny.
Tant esta pres lo meu enteniment
per molta part del vostre que li alta,
que·m toll sentir e·m fa la carn malalta
d'un tal dormir que pert lo sentiment.

No cessara lo meu equal talent,
puy mou de part que no·s canssa ni·s farta,
car l'esperit tot lo finit aparta:
no es en cors lo seu contentament.
De vos deman la voluntat guanyada,
cella qui es en l'arma infinida;
la part d'amor que pot esser perida,
en lo meu cor no s'i troba sforçada.

Si com lo foch creix la sua flamada
quant li son dats molts fusts perque·ls aflam,
e ladonchs creix e mostra major fam,
com pot sorbir cosa que·l sia dada,
ne pren a mi, car ma voluntat creix
per los desigs presentats en ma penssa,

e, remoguts, seria·ls fer offensa,
car d'altra part ma voluntat no·s peix.

Mon pensament mostra que m'entristeix
quant entre gents estich mut e pensiu;
ladonchs Amor peix sos fills en lo niu
que dins mon cap es lonch temps que nodreix.
Cest es aquell voler sens negun terme,
per ço Amor de mi no·s partira;
aquell' Amor qu'en nostra carn esta
no met al cor lo no cansable verme.

Plena de seny, mon enteniment ferme
en ço que may amador lo ferma,
e si fallesch, ver'amor fallira;
«mellor de tots» haure nom si·m conferme.

Canto XXXIII

Senza il desio di cosa dionesta,
che dà dolore a quanti s'innamorano,
vivo dolente, e desidero amore,
ed è ben chiaro, non ti voglio dionesta.
Ciò che io amo in te è il tuo senno
e come è stata la tua vita casta;
molto non chiedo: non va il desiderio
se non a ciò che l'onestà abbraccia.

L'intendimento mi chiama ad amarti,
e non il corpo con brama dionesta;
mi tira a te un amorevole gesto,
mosso dai sensi, che disdegno risveglia.
Tanto è preso il mio intendimento
dal tuo largamente, che gli piace,
che mi toglie il sentire e la carne mi ammala
di un sonno tale che perde il sentimento.
di fine senso, che il disdegno risveglia.

Non finirà il mio volerti costante,
mosso da un luogo che non si stanca o sazia,
poiché lo spirito il finito scarta:
non sta nel corpo il suo contentamento.
Chiedo di meritare la tua scelta,
quella che sta nell'anima infinita;
e la parte di amore che può essere finita
nel mio cuore non trova assentimento.

Come il fuoco alimenta la sua fiamma
nutrito di gran legni da bruciare,
e dopo cresce e mostra maggior fame,
e può ricevere ciò che gli si dà,

succede a me, cui il volere cresce
di desideri presenti nel pensiero:
scacciarli ben sarebbe grave offesa,
ché non d'altro si nutre il mio volere.

Il mio pensiero rivela tristezza
quando fra gli altri sto pensoso e muto;
e Amore nutre i suoi figli nel nido,
che nella mente mia da tempo nutre.
Questo è un volerti senza limite alcuno,
dunque Amore da me non partirà;
e quell'Amore che nella nostra carne sta
non mette in cuore il verme infaticabile.

Piena di senno, il mio intendimento
fisso là dove amante mai fissò.
e se fallisco, a fallire è il vero amore;
se mi ricambi di “migliore” avrò il nome.

Cant XXXIV

Tots los desigs escampats en lo mon
entre les gents, segons for de cascu,
ab trenquat peu, a pas, van detras hu,
qui es lo meu, e lonch temps ha que fon.
Si com los puigs poran fugir al vent,
ma voluntat d'ell poria campar;
e hun loch ferm li cove d'esperar;
no·l pot minvar aquell mal pensament.

En remeyar no·m coneix sentiment
si be l'assaig he yo sperimentat;
per mon esforç pogra sser deliurat
d'una gran part de la dolor que sent.
Amor suplich que·m leix donar a 'ntendre
lo sobresalt que de vos, dona, ·m ve,
entenent vos quin'obra fa dins me
e com sens mort yo no me·n puch deffendre.

Passar puch, donchs, sens honestat offendre,
mostrant virtut, com res no cast no vull;
si be·l desig no casta penss'acull,
no·m trop en punt que res pens de vos pendre;
sos moviments negu pot esquivar
—servents no son de nostre franch juhy—;
donchs, com sera que jo fuja de mi?
Colpa no us tinch si forçat son d'amar.

Aquest'amor tant se pot esforçar
que l'amador a mort fara venir;
on es l'om fort, potent a resestir

les passions que vol Amor donar?
 E, donchs, per que yo so desacordant
 mostrar a vos la voluntat que us port?
 Ma lengua te la vida e la mort;
 lo meu voler no·m val essent bastant.

Si com aquell qui esta Deu pregant
 que ploga fort sens lo temps nuvolos,
 vull ser amat sens dar occasios,
 e no·s pot fer lo meu voler celant.
 L'enteniment e calitat s'acorden
 amar a vos en qui es llur semblança,
 e los volers han gran desacordança:
 contra raho en tanta part discorden.

Lir entre carts, los escurçons no morden
 ab tant fort mos com es lo de Amor;
 si be·ls morduts no passen tal cuyçor,
 perden lo seny e les vistes exorben.

Canto XXXIV

I desideri, tutti, che nel mondo si spargono
 tra gli umani, ognuno col suo modo,
 vanno al passo, con piè tronco, dietro uno,
 che è il mio, da tanto tempo in questo modo.
 Come un poggio fuggire può dal vento,
 il mio volere potrà scampare da lui;
 ci vorrebbe rifugio in un posto protetto;
 quel pensiero sbagliato già ridurlo non può.

Di rimediare non sento maniera
 per quanto ne ho provato esperimento.
 Se mi impegnassi, potrei liberarmi
 di una gran parte del dolore che sento.
 Supplico Amore che mi aiuti a far capire
 il troppo piacere che mi viene da te,
 e tu capisca come opera in me
 e come, senza morte, non mi posso difendere.

Posso vivere dunque senza onestà offendere,
 virtù mostrando, nulla non casto volendo;
 benché non casti pensieri il desiderio accolga
 non mi trovo a pensare che prendo nulla da te;
 le sue spinte nessuno può schivare
 –schiave non sono del nostro arbitrio libero–:
 come riuscire allora a fuggire da me?
 Se mi è forza di amare, verso te non ho colpa.

Questo amore si può sforzare tanto
 che farà giungere l'amatore a morte;

chi mai è sì forte, solido a resistere
 alle passioni che Amore vuole dare?
 E perché allora in me sono discorde
 nel mostrarti il volere che ho di te?
 La lingua mia ha la vita e ha la morte:
 è tanto, e non basta il mio volere.

Come colui che va pregando Dio
 che piova forte, senza alcuna nuvola,
 voglio essere amato senza dare il modo,
 e non può avvenire se il volere nascondo.
 L'intelletto e il valore fanno accordo
 amando te, che sei loro sembianza,
 ma i miei voleri hanno gran disaccordo,
 e in tanta parte contro ragione discordano.

Giglio fra i cardi, le vipere non mordono
 con denti tanto forti come quelli di Amore;
 benché chi è morso non senta quel bruciore,
 perde il senno e si accecano gli occhi.

Aquestes composicions constitueixen dues unitats que funcionen bé de manera autònoma (basta pensar que els senyals de les respectives tornades són diferents). Amb tot, ja s'ha parat atenció que també poden proposar-se com a conjunt, des del moment que el fil dels temes i de les imatges que permet encadenar-ne les lectures i l'articulació de reclams d'un poema a l'altre és evident. Pel que fa a les repeses entre els poemes que, en general, apunten al *crescendo* d'estats o circumstàncies coincidents o a una degradació per excés, es vegin per exemple els íncipits “sens lo desig” / “tots los desigs”; la menció de l’“alt” i del “sobresalt” (als respectius v. 14 de cada cant); la insistència en la idea d'infinitud en el primer i de la mort en el segon; la negació del desig del cos en un i el reconeixement de la inevitabilitat del mateix en l'altre; el rebuig en ambdós casos d'actuar-lo (cfr. p. e. els v. 19-20 en ambdós cants); la repetició de l'expressió “lonch temps” (XXXIII, v. 36; XXXIV, v. 4); la presència de dos animals que s'arrosseguen i que, com a acció, mengen o mosseguen: el verm i l'escurçó; o la recurrència al símil i a la figuralitat per parlar de la relació entre la voluntat i el desig (“foc” i “fusts” a XXXIII i “puigs” i “vent” a XXXIV).

El cant XXXIII és una manifestació d'amor honest i de repudi de l'amor del cos. El seu desenvolupament és ple d'elements que es poden rastrejar en el repertori: el desvalor del plaer carnal a favor de l'enteniment, un foc que atia el desig només mental, la virtut de la constància o la imatge de l'enamorat solitari i taciturn però en realitat fermament convençut i orgullós de la seva posició. En el cant successiu el subjecte no deixa de defensar l'amor honest, però, en ell, l'engranatge que abans havia inspirat el model de millor amador i al qual el jo s'havia candidat (“si·m conferme”, acaba el cant XXXIII), desemboca en la confirmació d'un fracàs.

Si miram els fets d'ambdós textos com a progressió (no necessàriament entenent un continu biogràfic del mateix jo poètic, però sí una determinada organització de la casuística), veurem que el díptic comença amb el perfil de qui ha acceptat d'entregar-se completament i incondicional a l'amor ver; i que reproduceix el que, acudint a una categoria moderna, podem considerar una estratègia omnipotent, a través de la qual suporta particulars alteracions físiques i psicològiques. En aquesta ocasió el jo no descriu el seu estat a partir de senyals típics de l'amor hereos com són la temperatura

corporal o l'amagriments, però només cal mirar versos com 15-16 o 20 per veure'n una altra versió: la de la carn malalta d'un dormir anastètic (i per tant protegida de l'apetit groller). Si a més es mira l'estrofa cinquena, sempre del cant XXXIII, es veurà com per a l'enamorat tot desig pur esdevé benzina i que tot es compensa amb aquesta gran font d'autoabastiment mental. Omnipotent, doncs, en aquest sentit, ja que amb l'activitat de la ment el jo aconsegueix no sentir les crides del cos (Albert G. Hauf ja ha parlat del precedent religiós que hauria inspirat la citada carn sense "sentiment").²

Com els fin'amadors que, afinant-se, són capaços de suportar dures passions i, de resultes, ascendir en l'escala del mèrit, no és que el jo ignori el preu del seu peatge (en relació amb això, i com és comú entre aquests poetes, al v. 3 es parla d'un viure en dolor). Un preu que no només s'ha assumit, sinó que sobre d'ell s'hi ha basat el mateix *tour de force*: la motivació de guanyar la voluntat de la dona i d'esdevenir el màxim representant de l'amor vertader.

La situació del poema successiu és en part anàloga al primer en el sentit que el jo també experimenta un desig mentalitzat i, tot i la introducció de forts obstacles, defensa la seva inclinació casta. Tanmateix, la forta exposició al desig, lluny d'obrir prometedores promocions, desemboca en el col·lapse: el jo no pot mantenir-se íntegrament acordat i experimenta un conflicte intern entre els volers (XXXIV, v. 29-30, 39-40). L'enteniment, per bé que de la mà de la qualitat (v. 37), no ha pogut evitar aquesta descohesió, i el poema conclou constatant els estralls de l'amor sobre la persona amb dues conseqüències de gran recorregut: la vista engegada i la pèrdua del seny.

En definitiva, una primera lectura global d'aquests dos cants és la que registra el contrast, en la versió particular que en fa el poeta, del paradigma ennoblidor de la fin'amor (XXXIII) al del greuge de les passions (XXXIV) —dos filons de la literatura medieval que es reconeixen en la seva reproducció.

En l'aflorar de la diferència entre els paradigmes hi juga un paper important el desenvolupament, al cant XXXIV, d'un dels tòpics situacionals més freqüentats per la lírica d'amor cortès: el jo no aconsegueix manifestar el seu amor a la dona, en conseqüència, el diagnòstic que li espera compromet la pròpia vida. El jo, llavors, es defineix en una posició ben diferent del jo del cant XXXIII, ja que, en lloc d'atribuir al sacrifici un valor de proesa, aquest li resulta del tot inacceptable i no sembla pas d'estar-hi disposat (cfr. l'estrofa quarta de XXXIV). Com en el discurs de *Veles e vents*, el que és interessant d'aquestes dues possibilitats és que s'invoquen de manera articulada; en aquest cas, a partir de dos poemes que, pels motius que ja s'han dit, es perceben encadenats.

De fet, la mort és una aposta límit que un amant amb la determinació que el jo havia exhibit podria haver acceptat: és el mateix destí dels grans protagonistes de la tradició tràgica, disposats a perdre la vida per amor. Aquesta opció és ben coneguda pel poeta, com mostra per exemple, en el cant IX, la referència a Píram i Tisbe: dos amants que en un gest hiperbòlic i sublim precipiten els seus cossos sobre l'espasa —un gest que resulta del tot inversemblant a la vista d'ignorants i pecs. La tradició preveu i conté perfectament tots els elements d'aquest quadre. En lloc de seguir-lo, però, el subjecte del cant XXXIV viu de manera massa contradictòria el dolor de les passions que amor li dona i que ara considera insuportables per a qualsevol amador; desvinculant-se així del perfil extremat de qui sobresurt meritòriament sobre els altres, i assumint que existeix

² Segons Hauf (208), es tracta d'un efecte que provocava el gest i bellesa de la verge Maria; un motiu que Ausiàs March hauria utilitzat (per exemple en el cant XXIII, com també a l'estrofa segona del mateix XXXIII). El crític conclou aquest punt parlant de la "pròpia versió" que fa March "de la *fin'amors*, que serà per ell una mena de rapte místic, una ciència infusa, en part revelada i en part adquirida per un constant procés d'anàlisi intel·lectual ('treball de pensa')."

un límit humà de suportabilitat del que ell també participa i que considera que caldria respectar —vet aquí el canvi del pacte poètic (v. 25-28).

Encara que la intensificació del desig i la pressió dels apetits que ara reconeix inevitable (XXXIV, v. 19-22) no han fet que caigui en les temptacions de la carn, es troba en una situació tècnicament de perill, com quan, havent posat molta llenya al foc, sobre aquest hi bufa un vent inexorable. I ara el jo voldria que ploqués i, com havia dit en una altra ocasió, “aigua no tinc per apagar aquest foc.” Si, a la cobla cinquena de XXXIV i d’acord amb la situació típica de l’amant emmudit, la pluja representa la possibilitat d’una correspondència amb la dona que el podria salvar (o sigui, d’una alliberació del risc de mort), els núvols són les paraules que han de brindar-ne l’ocasió —i el cas és que el poema s’acaba amb una tornada altament desencoratjadora, sense que l’amador ens confirmi d’haver-ho aconseguit.

Comptat i debatut, en la lectura contigua dels dos cants s’ha passat de l’amor com a escalada a l’amor com a caiguda, però no pas d’un amor fi a un de groller.³ I la raó és que, com s’ha dit, a partir del segon cant el subjecte es troba combatut en un altre pla: entre el dir o el callar i, per extensió, entre la vida i la mort. No és la primera vegada que veim el jo marquià estret en una situació semblant, ni tampoc que manifesti el voler-ne sortir (“Socoreu me dins los termens d’un’hora”, exclamava al v. 7 del cant III, comparant-se amb un pacient que no podia dir el seu mal). En aquesta conjuntura, és clar que el gest fonamental és el de procurar-se un remei o socors, i també ho és, com s’ha vist, que en comptes d’això el jo es descobreixi alterat, de manera que “el seu voler no li val, essent bastant” (XXXIV, v. 32).

Em sembla important notar que, per desenvolupar aquesta situació, el poeta no es concentra en els senyals propis d’un diagnòstic mèdic, sinó en l’anàlisi de les accions segons un principi de coherència i de causalitat. Crec llavors que és útil parlar de la raó figural, és a dir, de la utilització de la retòrica com a *logica moralis*, “una ciència instrumental al servei de la recerca i la demostració de la veritat en l’àmbit de la moral” (Pujol, 292).⁴ Així, a la primera cobla es compara la voluntat amb una muntanya atupada pels vents/desitjos, i la frase que la tanca en desmenteix els subterfugis.⁵ El subjecte encara registra la contradicció que viu: romanc al cant XXXIV, ara als v. 9-12 en què declara que es podria deslliurar d’una gran part del dolor i no ho fa. Davant d’això, prova de discriminar allò que depèn del franc judici del que no (cfr. v. 19-21, 24), sense que res aconsegueixi pacificar la seva preocupació, ja que, de fet, hi ha un símil que parla clar: allò que demana (deslliurar-se del dolor sense parlar) és igual que demanar que ploqui en un cel sense núvols (v. 25-32). O sigui, una incongruència insalvable.

El subjecte, llavors, responent així als fets que li ocorren, revela una posició nova respecte al cant precedent, lúcida i impotent. Pot considerar-se lúcida perquè afronta la frustració a través d’un principi de realitat lògic extret de l’estructura mateixa del discurs raonador. I es troba impotent perquè no la pot remeiar, degut al poder imbatible de l’amor i a una voluntat atupada i malmesa. De nou cal dir que el voler del jo no està esqueixat entre el racional i el dels apetits, com en altres ocasions, sinó que l’escissió es

³ Si no fos així, el que justificaria el fracàs seria el natural abandó de l’amor per l’afartament de la carn, com ja ha exposat reiterativament al cant XXXIII, una sortida impròpia de qui aspira a l’amor vertader.

⁴ El discurs de Josep Pujol es relaciona amb el cant X i el paper de la memòria.

⁵ El v. 7 (XXXIV), per Archer: “A la voluntat del poeta li convingué esperar en un lloc estable, és a dir, dins el seu desig” (155). Però de fet, la voluntat n’és atupada, la qual cosa farà viure el jo en un dolor insuportable, com referirà la cobla que segueix. El que li convé a la voluntat és mantenir-se ferma i unida. El v. 8 del mateix cant, per Bohigas, “el pensament que la tempesta [a la voluntat] no l’abandonarà mai” (148). Mentre que a *Dictats* el vers es tradueix: “[ella debería cobijarse bien], pero esta idea no sirve, porque nada puede disminuir la fuerza del deseo” (301). Cal interpretar els versos finals en relació a tot el recorregut: la idea que es pot lliurar del vent/desig o que aquest pot fer-se minvar és una il·lusió.

conjuga entre l'assumpció del perillós servei d'Amor i la contestació lògica del mateix. Per aquesta raó, si d'una banda la voluntat no aconsegueix defensar la 'sanitat', de l'altra, això ja no pot ser viscut en els termes d'una destacada potència personal, sinó que es jutja banalment absurd.

En definitiva, el jo, submergit en el tòpic, se sent passiu per parlar, però es revela actiu i eficient en aquest tipus d'anàlisi (cfr. XXXIV, v. 11, 16, 24). La seva capacitat raonadora és fonamental en el pla de la identitat, però no ofereix cap garantia reparadora, per la qual cosa la situació resulta específicament punyent. Justament, tot això pren relleu mitjançant el contrast amb el model heroic; un contrast que crec identificable com a part de l'estratègia compositiva a partir dels usos dels materials de la tradició, i que crec que el cas exposat exemplifica bé. O sigui, que la transmissió proposi les peces juxtaposades, que aquestes continguin reclams interns clarament identificables, i que parlin de situacions que poden ser perfectament dos possibles estadis de la mateixa (si no a la pràctica, almenys en teoria), permet l'activació d'una lectura metapoètica sobre la presència dels dos filons. Que es reculli primer l'amor com quelcom prometedor per qui porta al cor el verm incansable i després l'amor com a quelcom desastrós, pitjor que la mossegada d'escurçó, implica evidenciar que la idea d'ascensió per sobre els altres es pot acte seguit desmuntar amb una sentència general dedicada a tots els afectats (o mossegats) per Amor. Enmig de tot això se'ns mostren els poemes com a superfície de verificació i qüestionament dels pactes, dels atributs acostumats, dels llocs comuns o, en resum, d'allò que s'ha anomenat "materials" de tipus contextual; una operació que passa a través d'un jo actiu en la recerca, que es pregunta sobre les causes i els efectes i que no ha donat res per descomptat.

És segons aquest tipus d'experiència que s'emmarca el discurs del cant CXVIII, que mostra la inadequació d'un determinat marc teòric com a tema en el poema i la posada en joc d'unes estructures contenidores que el jo poètic examina en directe per després substituir-les amb noves temptatives de formulació. D'aquesta manera el model i els sobreentesos a què el poema finalment respon, el lector no hi accedeix directament sinó mediat pel desenvolupament del discurs en primera persona i del fil argumental, amb anades i vingudes de la doctrina a l'experiència i viceversa.

A diferència del que habitualment passa amb els nostres autors moderns, pel subjecte marquà el desencaix amb els materials de la tradició comporta una experiència traumàtica (per què, si hi ha una llei que estableix un principi general, ell n'és una excepció?, es preguntava al cant XCVIII; per què, si hi ha una doctrina tripartida que classifica l'amor en tres tipologies, ell no encaixa en cap de les tres? al CXVIII, etc.). Les formes de la tensió entre els particulars i els universals que transmet l'obra d'aquest poeta pertanyen a les formes d'instabilitat pròpies de la seva època, però és clar que l'angoixa que provoca guia de manera específica una confrontació entre el jo i el món que, en boca del subjecte, es proposa com a tema de recerca; i els materials del context són fonamentals per poder-la articular.

Individuar en March les traces de la tradició, dels models i dels *topoi*, és útil tant com valorar la diferència que s'hi estableix i de quina manera s'hi estableix. Tenint això en compte, podem comentar March no només com a deutor dels materials preexistents (un gran poeta no es redueix mai a això). March escolta i utilitza els models que té a l'abast per reelaborar-los en clau moral i psicològica, com moltes vegades s'ha dit, però també per enraonar sobre la nova distància entre l'experiència del jo i aquells models — de fet, sobre l'experiència del jo i qualsevol model universalitzant— i, d'altra part, per donar a aquest jo uns arrambatges que li permetin narrar una dinàmica innovadora amb un codi conegut. L'interès de qui llegeix i comenta no és potser avui més forta cap a aquesta dinàmica innovadora que cap al codi ja conegut?

Obres citades

- Archer, R., ed. Ausiàs March. *Obra completa*, 2 vols. Barcelona: Barcanova, 1997.
- , ed. Ausiàs March. *Dictats. Obra completa*. Trad. di M. Coderc & J. M. Micó. Madrid: Cátedra, 2017.
- Bohigas, P., ed. Ausiàs March. *Poesies*. Barcelona: Barcino, 1952-1959 [ed. 2005]
- Cataldi, P. “Per un commento al conzoniere di March: considerazioni preliminari”. *eHumanista/INVITRA* 15, 2019. PP
- Di Girolamo, C. & L. Badia. Rialc = *Repertorio informatizzato dell’antica letteratura catalana*. Nàpols: Università di Napoli Federico II, 1999. Disponible en <www.riale.unina.it>
- Hauf i Valls, A.-G. “L’apocalipsi marquià. Ausiàs March, mistic i profeta de l’amor humà.” En R. Alemany Ferrer ed., *Ausiàs March: textos i contextos*. Alacant/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1997. 191-220.
- Pujol, J. “Amor i desmemòria. Notes per a la interpretació del poema X d’Ausiàs March” En R. Alemany ed., *Ausiàs March. Textos i contextos*. Alacant/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1997. 297-320.